THE HEBREW JOURNAL
דער אידישער זשורנאל
PUBLISHED BY
THE HEBREW JOURNAL
JOURNAL PRESS, LIMITED
542 DUNDAS ST. WEST. Telephone Trinity 6830-6831
M. Clavir, Pres. and Gen. Mgr.
Subscription Rates: $6 PER YEAR $3.50 SIX MONTHS
Single Copy—3 cents
The Only Daily Jewish Newspaper in the Province of Ontario

פאר אונזער „מה יאמרו הגוים" אידען

מיר האבען צוויערליי אידען. צוויי גאנץ באזונדערע סארטען, אידען וועלכע ווערען געטריבען צו געזעלשאפטליכער און נאציאנאלער ארבייט, ווייל זיי זענען אידיש־באוואוסטזיניג, ווייל דאס איז א טייל פון זייער גאנצען „איך". און אנדערש קענען זיי ניט זיין. אנדערש קענען זיי ניט האנדלען. און ווידער האבען מיר א סארט אידען, וועלכע זענען ניט נאר גלייכגילטיג צו אידישע פראגען, פאסיוו, נאר לאכען זיך נאך ציניש אויס, און זיי באטראכטען אידישע געזעלשאפטליכקייט פאר א שטיק אומגליק. ניט געניג וואס די הארבאטע אידישע נאז זייערע פארראט זיי, דערמאנט מען זיי נאך מיט אידישער געזעלשאפטליכקייט, אז זיי זענען אידען, און דאס איז פאר זיי דער גרעסטער אומגליק. אבער צווישען דעם סארט אידען איז פאראן א גרופע, וועלכע האט שטארק דרך ארץ. ווען דער גוי זאגט עפעס א גוטע מיינונג וועגען א אידישען ענין, דאן שטייגט עס שוין אויך אין זייערע אויגען, און זיי גיעבען אויף זייער פאסיוויטעט און ציניש פאראכטונג, אפטמאל ווערענדיג אריינגעצויגען אין דער זאך, אנהויבענדיג צו סימפאטיזירען מיט דעם.

און דעם דאזיגען טיפ, וואס קען מיט רעכט אנגערופען ווערען דער „מה יאמרו הגוים" איד, קען מען באגעגענען אויף פארשידענע געביטען, ביי פארשידענע טעטיגקייטען.

ווילען מיר ניט אויפהויבען די אלט־נייע פראגע פון אידיש און העברעאיש. מיר געהערען ניט צו די זשיטלאווסקי־חסידים, וועלכע זעהען אין אידיש די נייע רעליגיע, וואס נאר זי קען צעמענטירען און אויפהאלטען דעם מאדערנעם אידען. און מיר געהערען אויך ניט צו די, וועלכע מיינען, אז מען קען אין פוילען אדער אמעריקע מאכען די העברעאישע שפראך לעבעדיג ביי די אידען אין מויל (די רייד איז יעצט ניט וועגען ארץ ישראל, וואס איז א גאנץ באזונדער פראגע). מיר זעהען אין דעם קולטור ווערט פון ביידע שפראכען, ווייל אין ביידע קומט פאר א שאפונג, וואס באריי‍כערט אונזער קולטור אוצר. אבער אינטערעסאנט איז דער פאל, וואס די „מה יאמרו הגוים" אידען איז אין גאנצען פרעמד אזא בליק. מילא דאס ביסעל העברעאיש קענען זיי נאך פארטראגען, א פאר העברעאישע תפלות זענען אויך דערלויבט אינ'ם טעמפעל, און בכלל האט עס עפעס צו טאן מיט אמאליגען ראמאנטיזם. אידיש אבער, די לעבעדיגע, זאפטיגע שפראך פון ברייטען פאלק, דאס איז נאך אלעס ביי זיי א זשארגאן, א שפראך אן שום באדייט.

מיר אליין ווערען גאנץ ווייניג נתפעל פון אזעלכע ידיעות ווי די ווייטערדיגע, טראצדעם וואס עס איז גאנץ וויכטיג. אבער פאר די „מה יאמרו הגוים" אידען מיינט עם ממש א רעוואלוציע.

מעלדעט אונז די „איטא" פון מינכען:

„די ביירישע „מלוכה אקאדעמיע פאר דעם וויסענשאפטליכען שטודיום פון דייטשטום" פלאנט איצט צו שאפען אן אפטיילונג צו שטודירען די אידישע שפראך און אידישען פאלק־לאר, כדי פעסטצושטעלען די באציאונג פון אידיש צו דייטש.

„די וויסענשאפטליכע אקאדעמיע האט איינגעלאדען א צאל אידישע וויסענשאפטליים צוצושיקען מאטעריאלען, וואס זאלען דינען פאר דער דאזיגער פארשונג. די אקאדעמיע האט אויך אנגעפרעגט ביי די אידישע וויסענשאפטליכע קרייזען, וועלען פינאנסירען די דאזיגע אידישע סעקציע פון דער ביירישער אקאדעמיע. די „דייטשע שפראך געזעלשאפט" האט אין פרינציפ באשלאסען אנטייל צו נעמען אין דער אונטערשטיצונג פון דער דאזיגער אידישער סעקציע".

אז א ניט־אידישע מלוכה־אקאדעמיע באשעפטיגט זיך מיט אידיש, דאס איז שוין אן אנדער ענין. דאס איז שוין א גוטער הכשר.

אידיש אין די מינסקער, כארקאווער, קיעווער און מאסקווער אוניווערזיטעטען, אידיש אין באסטאן, און יעצט אויך אידיש אין מינכען — עס וועט ניט דארפען זיין קיין איבערראשונג, אז א סך פון די דאזיגע „מה יאמרו הגוים" אידען וועלען יעצט אנהויבען צו קוקען אויף אידיש מיט אנדערע אויגען, און דערקלערען, אז זיי האבען שטענדיג אזוי געזאגט.

און ווען דאס פאלק וויל...

אין די פאראייניגטע שטאטען איז אין פארלויף פון די פארגאנגענע וואכען אנגעגאנגען א פארביטערטער קאמף צווישען די ארבייטער און דער רעפובליקאנער מאשין. עס האט זיך געהאנדעלט וועגען דער באשטימונג פון ריכטער דזשאהן א. פארקער צום אמעריקאנער סופרים קאורט.

ריכטער פארקער איז נאמינירט געווארען פון פרעזידענט הואווער גופא. אבער די ארבייטער זענען געווען געגען דער באשטימונג פון דעם דאזיגען ריכטער צום סופרים קאורט. די אמעריקאנער ארבייטער האבען אנגעוויזען געגען אורזאכען צו בארעכטיגען זייער געגנערשאפט צו ריכטער פארקער. דער דאזיגער ריכטער האט געגען זיך א „רעקארד" אלס א ביטערער ארבייטער שונא. ער איז דער, וואס האט אויף זיין חשבון אנטי־ארבייטער געזעצען. צווישען וועלכע עס איז אויך פאראן דער „יעלאו דאג קאנטראקט", לויט וועלכען ארבייטער קאנען געצוואונגען ווערען פון זייערע באלעבאטים, ניט צו אנגעהערען צו קיינע יוניאנס.

דער דאזיגער ריכטער האט זיך ארויסגעוויזען צו זיין א געטרייער דינער פון די קאפיטאליסטישע אינטערעסען, אהן אונטערשיעד, אויב עס איז ניט מענשליך און ניט גערעכט. און צוליעב דעם דאזיגען „רעקארד" זיינעם, זענען די ארבייטער געווען געגען זיין באשטימונג צום סופרים קאורט. עס וואלט געווען צו א גרויסע געפאר פאר די ארבייטער, ווען אזא פארשוין וואלט געזעסען אין דעם העכסטען געריכט אין לאנד, און וואלט אויסגעטיילט גערעכטיגקייט צו די אמעריקאנער בירגער.

גערעכטיגקייט, ווי באקאנט, דארף זיין בלינד. אבער, ווען זי ווערט איינזייטיג און איז תמיד צום גונסטען פון איין קלאס, און איז ממילא, אין דירעקטער געגנערשאפט פון דעם צווייטען קלאס, דאן איז די דאזיגע „גערעכטיגקייט" שוין ניט בלינד, נאר דוקא גאנץ זעהענדיג. ביי ריכטער פארקער אין די הענט איז די גערעכטיגקייט א זעהענדיגע.

אזא פערזאן איז דאריבער ניט פאסיג פאר דעם העכסטען געריכט אין לאנד. און פרעזידענט הואווער האט געמאכט זעהר א ניט־אויסגערעכענטען שריט, ווען ער האט נאמינירט פארקער'ן צום סופרים קאורט. ער האט דורך דעם, אויפגערייצט געגען זיך דאס פאלק, און ער האט דערמיט געוויס געשעדיגט די אינטערעסען פון זיין פארטיי. ארום פארקער'ס נאמינאציע האט זיך עס אנטוויקעלט דער הייסער קאמף צווישען דעם פאלק און דעם פרעזידענט, אדער דער רעפובליקאנער מאשין. עס איז געווען א פראגע ווער וועט געווינען דעם קאמף. מען האט זיך געפרעגט ווי אזוי וועט דער סענאט האנדלען בנוגע פארקער'ס באשטימונג. און די דאזיגע פראגען זענען נעכטען ענדליך פארענטפערט געווארען, מיט א פולשטענדיגען נצחון פאר דעם פאלק.

מיט א מערהייט אפשטימונג האט דער סענאט צוריקגעוויזען דעם פרעזידענט'ס נאמינאציע, און דאס איז א געוואלדיגער געווינס פאר די ארבייטער. דער געווינס באשטעהט, קודם כל, אין דעם, וואס אזא פערזאן ווי פארקער וועט ניט זיצען אין סופרים קאורט. און צווייטענס, איז עס אן אלגעמיינער געווינס פאר די ארבייטער, דערמיט וואס זיי זענען ארויסגעקומען די זיגער אין דעם פארביטערטען קאמף מיט דער רעפובליקאנער מאשין. דאס איז, אלזא, א טאפעלער געווינס פאר די ארבייטער.

ווייזט עס אויס, אז ווען דאס פאלק וויל, ווערט דער ווילען נאכגעגעבען. אפילו אזא מעכטיגע מאשין ווי די רעפובליקאנישע, האט מורא געהאט צו געגענשטעלען זיך געגען דעם ווילען פון פאלק.

וואס א ווילדער מענש דענקט וועגען אונזער ציוויליזאציע

ער זאגט, אז די ווייסע מענשען דארפען זיך נאך לערנען אנשטענדיגקייט ביי די ווילדע.

וואס דענקען די ווילדע מענשען וועגען אונז? וואס פאר א מיינונג האבען זיי וועגען אונזער ציוויליזאציע? ניט איינמאל האבען זיך פיעלע געוואונדערט וואס עס קאן זיין די באציהונג פון יענע ווילדע מענשען, וועלכע זענען אפגעריסען פון דער מענשליכער ציוויליזאציע. א סך האבען זיך געוואונדערט ווי אזוי א ווילדער, וועלכער האט קיינמאל קיין ווייסע מענשען ניט אנגעזעהן און האט קיינמאל ניט באריהרט דעם בארדען פון דער ציוויליזירטער וועלט, וואלט געפיהלט, ווען ער וואלט אוועקגענומען געווארען פון די ווילדערנישען און געהאלטען געווארען א לאנגע צייט צווישען ווייסע.

איצט קומט א ווילדער מענש, וועלכער איז אלס קינד אוועקגעריסען געווארען פון יענע ווילדע מקומות און האט זיך אויפגעהאלטען צווישען ווייסע מענשען און זאגט ארויס זיין מיינונג וועגען אונז.

דער נאמען פון דיזען מאן איז זעהר א לאנגער. ער רופט זיך „באטא קינדאי אמגאזא איבן לא באגאלא". זיין לעבענס־געשיכטע קלינגט פאנטאסטיש און איז כמעט אומגלויבליך. ער איז געבוירען געווארען אין א דערפעל פון ווילדע אויף דער דרום־זייט פון סאהארא מדבר, אין א פלאץ, וואו קיין ווייסער מענש האט קיינמאל ניט געקענט צוקומען. ווען ער איז זיבען יאהר אלט געווען, האט ער זיך אוועקגעלאזט וואנדערען צוזאמען מיט נאך 13 קינדער פון דער קאלאניע, וועלכע האבען 45 טעג געוואנדערט ביז זיי זענען ארויס־גענומען געווארען אויף א שיף. די אנדערע קינדער זענען דערטרונקען געווארען און ער, לא באגאלא, איז געבליבען לעבען. די שיף האט איהם געבראכט אין שאטלאנד. ווען זי איז אריינגעקומען אין גלאזגאו, האט ער זיך ארונטערגע'גנב'עט פון דער שיף און האט זיך געלאזט לויפען איבער די גאסען. א גוט הארציגער מאן האט איהם באהאלטען ביי זיך אין הויז און האט איהם אדאפטירט אלס זיין זוהן. איצט איז לא באגאלא אלט 41 יאהר און נאכדעם ווי ער האט זיך ערצויגען צווישען ווייסע, האט ער אנגעפאנגען ארויסזאגען זיין מיינונג וועגען זיי. אויף דער פראגע ווי אזוי ער זעהט אונזער ציוויליזאציע דורך די אויגען פון א ווילדען, האט ער געענטפערט:

„אין דעם לאנד פון די ווילדע, פון וואנען איך קום, ווערט יעדער איינער וואס זאגט א ליגען באשטראפט און עפענטליך ערנידעריגט. אין אייער וועלט פאנגט איהר אן איינצורעדען היפאקריטסטווא אין די נשמות פון קינדער ווען זיי ליגען נאך אין די ווינעלאך. איר באהאלט פון דעם קינד וויכטיגע סודות וועגען געשלעכט. דאס קינד לערענט זיך אויס צו באהאלטען זאכען פון זיינע עלטערען און אפצונארען זיי, ווייל ער ווייסט אז אויב ער וועט זאגען דעם אמת, וועט מען איהם דערפאר באשטראפען. ביז וואנען איך האב זיך ציוויליזירט און אויסגעלערנט ווי אזוי ניט אויסצוזאגען אלע מיינע פעהלערען, ביז איך שטענדיג געווען אויף צרות, ווייל זאגענדיג דעם אמת, האב איך געקראגען שטראף.

„מיינע ווילדע לאנדסלייט היטען אפ דעם מנהג ניט צו זינדיגען אין געהיים און וועהרענד איהר, ווייסע, טוט דאס זעלבע, זינדיגט איהר אבער שטילערהייט. די ווילדע גלויבען אין פאליגאמיע (האבען עטליכע ווייבער) און איהר ניט. און דאך האבען אייערע פארהייראטע מענער געהיימע באציהונגען מיט אנדערע פרויען. איך אליין גלויב שוין איצט מעהר ניט אין דעם, פונדעסטוועגען אבער דענק איך, אז עס וואלט געווען א סך יושר'דיגער ווען די ווייסע מענער זאלען זיין פארהייראט צו דריי ווייבער און זיי זיין געטריי, איידער צו הייראטען איין פרוי און זיין פאלש צו איהר.

„איהר, ווייסע, גלויבט אין פרידען און ברודער־ליעבע און דאך טוט איהר זעהר ווייניג פאר אייערע מיטמענשען. די גאנצע סטרוקטור פון אייער געזעלשאפטליכען לעבען איז געבויט אויף ניט־אויסגעהאלטענקייט. מיר גלויבען אין פריהע חתונות און איהר ניט. אבער דאס האלט אייך ניט צוריק פון פאדערען די רעכט פון פריהע חתונות. דאס איז טאקע דער באזיס פון אייער אומ־מאראלישקייט. עס איז א געזעץ פון דער נאטור, אז מענער און פרויען זאלען הייראטען ווען זיי זענען נאך שעהן און יונג, כדי זיי זאלען קענען פיהרען א נארמאלען לעבען. איהר לערענט אבער אייערע קינדער צו ווארטען ביז זיי וועלען זיך קענען אליין סופארטען און דאס

(פארזעצונג פון פיידוש 4)

ארום די וואונהער שעהנע פלעצער אין א"י

(פון אונזער קארעספאנדענט)
י. ל. וואלמאן (תל־אביב).

ארץ ישראל איז דאס קלאסישע לאנד פון אויספלוגען. מען האלט דא אין איין פאהרען באזעהן דאס לאנד. פון פרעמדע טוריסטען איז אפגערעדט. נאר אויך די איינגע אידישע באפעלקערונג מאכט דא אויספלוגען אזוי אפט ווי נאר מעגליך. עס איז אפשר קיין חידוש ניט. דא אין לאנד קומען פאר נייע „מעשי בראשית". אונטער די קלעפ פון דעם אידישען האמער און אקער־אייזען ווערען ווי דורך א כשוף וויסטע בלאטעס מיט זאמדען פארוואנדעלט אין בליהענדע דערפער און שטעדט. ווילט זיך דעריבער יעדען א קוק צו טאן מיט אייגענע אויגען אויף דעם פראצעס פון דער שעפונג.

ארץ ישראל איז אויך א לאנד פון פארשיעדענע קלימאטען און פון וואונדער־שעהנע פלעצער. און באזונדערס איז כמעט יעדעס ווינקעלע אין לאנד א שטיק לעבעדיגע היסטאריע. און קוים וועלט איהר זעהן עפעס אינטערעסאנטעס, דארפט איהר זיך אנצושליסען אין וועל־כען עס איז אויספלוג וואס ווערט איינגעארדענט דורך דער „ועדת התרבות". דאס איז די קולטור קאמיסיע פון דער ארץ ישראל'דיגער ארבייטערשאפט. איהר וועט שוין האבען צו פרעהליכע קאמפא־ניע מיט א געניטען „מדריך" (אינסטרוקטאר) וואס ווייסט גענוי אלע שטעגעלאך פון לאנד, און קאן אלע אלטע היסטארישע ערטער פון לאנד. איהר דארפט זיך נאר צוגרייטען מיט שפייז אויף א טאג אדער צוויי, מיט א וואסער־מאניערקע, א קאלדרע און א תנ"ך, און איהר קאנט שוין זיכער זיין אז עס וועלען אייך קלאהר ווערען גאנצע שטיקער פון די נביאים ראשונים, און באטרעטען וועט איהר מיט אייערע פיס אזעלכע ערטער וואס איהר האט ביז אהער וועגען זייער לאגע קיין אהנונג ניט געהאט.

דער „מדריך" וועט אייך שוין אלץ אנווייזען.

דער „מדריך" פון אונזער אויספלוג איז געווען דער יונגער געלעהרטער עזריאל ברושי, א זוהן פון וואלקאוויסקער דיין ר' יענקעלע ברעסטאווויצקי. הער ברושי איז א סטודענט פון דעם העברעאישען אוניווערזיטעט אין ירושלים, און ער קאן יע־דעס ווינקעלע אין ארץ ישראל ווי זיינע אייגענע צעהן פינגער.

פינף אזייגער פארטאג זענען מיר זיך צוזאמענגעקומען פאר'ן לאקאל פון דער „ועדת התרבות". מיר זיינען איינגעשטיגען אין זיבעצעהן גרויסע פאסא־זשיר אויטאבוסען.

אין מקוה ישראל קומען צו נאך נייע פאסאזשירען. און אין ירושלים ווארטען אונז אפ נייע פיער אויטאבוסען מיט פאסאזשירען. אונזער אויספלוג בעשטעהט שוין פון נאהענט דריי הונדערט פערזאן וועלכע באשטעהען פון אלערליי שיכטען פון דער געזעלשאפט, און צווישען זיי אויך א סך ארבייטער. ווארום דער היגער ארבייטער איז על פי רוב א קולטור מענש און תמיד איז ער גרייט צו פארציכטען אויף א טאג ארבייט, אבי צו קענען זיך מיטכאפען אין אינטערעסאנטען אויספלוג.

די שטימונג אין די אויטאבוסען איז א פרעהליכע. דער עולם ווערט היימיש צווישען זיך, און איינער דעם צווייטען איז מכבד מיט די „גוטע זאכען" וואס מען האט זיך מיטגענומען אויפ'ן וועג.

אין ירושלים רוהט מען א האלבע שעה, און דאן פאהרט מען ארויס „ביר רמה". די נעזאנגען פארהילכען די גאנצע שטאדט. אידישע דורכגעהער שטע־לען זיך אפ און שמייכלען מיט גרוים הנאה, און די אראבער ווידער גאפען זיך פארחידוש'ט און האלב איבערגע־שראקען. אן אראבישער שייגעצעל פרעגט זיין אידיש־תימניש'ען חבר, צי איז אמת אז די „מאסקאווים" פון תל אביב זענען דאס געקומען כדי אויפצו־הענגען דעם מופטי...

די אויטאבוסען פארקירעוועען אויפ'ן „כביש" פון יריחו. זיי צוזאלעווען דורך דעם הר־הזיתים איבערלאזענדיג אויף רעכטס דאס אראבישע דארף כפר השלוה. בנו לבינו ענטוויקעלט זיך פאר אונזערע אויגען א פאנאראמע וואס פארכאפט אלעמען מיט איהר אויסערגעוועהנליכען פראכט. דער כביש שלענגעלט זיך קאפ־ריזנע צווישען א גרופע מאט־ווייסע בערג. אונזערע אויטאבוסען ווערען פארפאלען ווי אין א באהעלטעניש צווישען בארג און אברג, און וואו דאס אויג גרייכט זעהט עס אלץ נאר מאט־ווייסע בערג, און אלע זענען זיי ווי סעמעטריש אויסגע־צירקעלט מיט זייערע רונדע פארמען, אז גלייך ווי א קינסטלערישע האנט וואלט זיי מאלעריש באווארפען איינס נעבען דאס אנדערע. שטעהען זיי די דאזיגע בערג, און זיי הערען ניט אויף זיך צו שפיגלען און צו חנ'דלען מיט די סנאפעס גאלד שטראהלען וואס דער ארץ ישראל'דיגער פריהלינגס טאג שיט זיי אויף די קעפ ארויף...

אונזערע אויטאבוסען לויפען דורך די אראבישע דערפער אל־עזאריאה און אבו־דאאיס. דאס לעצטע איז א דארף פון בע־וואוסטע מערדער. און אין די טעג פונ'ם אראבישען אנגריף האבען זיי פול־מאכט ירושלים.

דער געפילדער פון אונזערע אויטא־בוסען האט זיי ארויסגעבראכט פון זייערע לייטענע הייזלאך, שטעהען זיי און הערען זיך צו פארחידושט צו אידישען מעכטיגען געזאנג וואס טראגט זיך פון די איין און צוואנציג אויטאבוסען. עמיצער פון זיי ווארפט א פינסטערען וואלפישען בליק, א דערדריקטער שליכט ער צוריק אין זיין שטיבעל אריין...

אין „מעלה אדומים" שטייגען מיר אוים פון די אויטאבוסען. (מעלה אדומים ווערט גערבראכט אין תנ"ך אין ספר יהושע). מיר קלעטערען ארויף אויף דעם בארג און מיר בעזעהען די געגענד. דער פלאץ געהער שוין איינגענטליך צו דעם „מדבר יהודה". עס איז ניט יענער סארט „מדבר" וואס מיר שטעלען עס זיך פאר אין געדאנק. אין דעם מדבר יהודה רע־גנט זיך יא. אבער צו־ווייניג. עס רעגענט במשך דעם גאנצען יאהר אן ערך פון צוויי הונדערט מילימעטער. דאמאלט ווען למשל אין דער געגענד פון תל אביב האבען מיר היינטיגען ווינטער שוין געהאט רעגען איבער זיבען הונדערט מילאמעטער. איצ־טער איז נאך פאראן צוביסלאך גראז אין יענער געגענד, און די וואנדערנדע בע־דואינער פאשען דארט זייערע סטאדעס. פאר דעם וועט פון חודש סיון ביז נאך אלול ניט זיין דארטען דאס מינדעסטע גרעזעל. די בעדואינער וועלען דאמאלסט איבערוואנדערען מיט זייערע סטאדעס צו די צפונדיגע געגענדען, ווייל אין „מעלה אדומים" וועט זיין דאמאלסט אן אמת־דיגער מדבר.

איך וויל דערצו נאך צוגעבען דאס מעלה אדומים געפינט זיך בסך הכל צוועלף קילאמעטער ווייט פון ירושלים. אזוי פארשידענארטיג אין דעם קלימאט איז דאס קליינע לאנד ארץ ישראל.

נחל־כרית.

צו האט עמיצער ווען געהערט פון דעם דאזיגען נאמען?

צו ווייסט כאטש איינס פראצענט פון די טויזענטער אידישע טוריסטען וועגען דעם דאזיגען שעהנעם פלאץ? די יעניגע וואס זיינען שוין אויסגעפאהרען זעהען אלע שעהנע וועלט ערטער, צו וויסען זיי אז אין מיטען „מדבר יהודה" געפינט זיך א ווינקעלע מיט'ן נאמען „נחל כרית", וואס פארבלענדעט און פארדונקעלט מיט זיין אריגינעלער שעהנ־קייט אלע ביז אהער געזעהענע וועלט־חדושים?

דער גענילסטער מאהלער וועט ניט אומשטאנד זיין איבערצוגעבען די שעהנ־הייט פון נחל כרית.

און מערקווירדיג איז דאס מיט וועגען איך האב ניט דארטען געדעהט איז יעדערער פול געוועזען מיט א התפעלות וואס האט ממש געגרענעצט מיט פאר־געטערונג. נעבען מיר איז געגאנגען א טוריסט פון שיקאגא אן אלטער וועלטס־רייזענדער וואס האט שוין געזעהן אלע גרעסטע מערקווירדיגקייטען פון דער וועלט, און אויך ער האט געהאלטען אין איין פרעגען, צו זעהט מען עס ווירקליך אויף דער וואהר אדער אז דאס איז נאר בלויז א חלום, אדער גאר א לעגענדע פון „טויזענט און איין נאכט".

נחל כרית איז א פיער עקעבדיג טאל בערך אכט הונדערט פוס טיעפער פון דעם כביש. אריבערגיין אהין מוז מען איבער א קרום און שמאל שטעגעלע וואס שלענגעלט זיך ארום א שטיינערנעם בארג. וואס מעהר מען נידערט אראפ ווערט דאס אויג אלץ מעהר פארצויבערט פון דער אויסערגעוועהנליכער פראכט. עס דוכט זיך דאס מען האט פארבלאנדזשעט אין א צויבער פאלאץ. ארום דיר זעהסטו שטיי־נערנע ווענד, אויסגעשניצטע און אויסגע־טאקטע מיט זיילען און געזימסען, גלייך ווי די גרעסטע וועלט סקולפטארען וואל־טען עס אויסגעהעמערט און אויסציזלירט. פאקטיש אבער איז דאס א ווערק פון דער נאטור אליין, און קיין שום מענשליכע האנד האט זיך דא ניט־צו גערירהט.

אין איינער פון די ווענט איז ווי איינגעפאסט אן אלטער גריכישער קלויס־טער, וואו עס פראווען התבודדות ניין עלטערע גריכישע מאנאכען. זיי זיצען דארטען פארשלאסען אין זייערע צעלעס ניט בעוויסענדיג זיך פאר דער ליכטיגער וועלט.

פון דער גענעגאיבערדיגער וואנד טראגט זיך א פרעהליכער גערויש פון א וואסער־קוואל, וועלכער צושטראמט זיך און צוגיסט זיך אין א לעבעדיג שמאל וואסערעל. דער גאנצער טאל איז אויפגע־פרישט דורכ'ן וואסער, און ער זעהט אוים ווי א פרעהליכער אאזים אין דער מדבר. דאס אויג קאן זיך ניט אנזעטיגען מיט די פארבען פון די אלע ווילדע בלומען וואס וואקסען דארט, פון די בוימער און גרינ־סען.

מיר קלעטערען פארזיכטיג אויף דעם שמאלען שטעגעלע. איך זעה ווי גאנץ טיעף אונטען קלעטערען אויך עפעס מענ־שען. עס שטעלט זיך ארוים אז דאס זע־נען די יעניגע פון אונז וואס זענען די ערשטע אהער געקומען. איבער אונזערע קעפ אין דער הויך ציהט זיך אויך א מענשען שטענגע. אלע בשותפות מאכען מיר דעם איינדרוק פון א קאמפאניע מור־ראטעקס וואס לאזט זיך קריכען איבער א געווינט פון א גרויסער שרויף. מיר קומען צו אויף אן ארט וואו די פעלזיגע וואנד איז פון דער הויך ארויסגערוקט. און עס דוכט זיך אז א שטיינערנער סופיט הענגט אין דער לופטען. מיר זעצען זיך אוים ארום א שטראמיגען וואסערעל. מען נעהמט זיך צום תנ"ך. דארטען וואו עס ווערט דערצעהלט וועגען אליהו הנביא, ווי ער האט זיך אויסבעהאלטען אין נחל כרית פאר'ן צארן פון קעניג אחאב, און די קראהען האבען איהם שפייז געבראכט.

הער ברושי נעהמט ערקלעהרען יענע עפאכע. די שטיינערנע בערג אנטפערען אפ מיט א הילכיגען עכא. און טיילמאל האט זיך נערוכט דאס ערגעץ וואו צווי־שען די שטיינערנע זיילען פון די בערג שטעהט ערגעץ פארשטעקט יענער אל־טער גוטער נביא. און ער הארכט זיך צו ווי אזוי דעם וואלקאוויסקער דיין'ס זוהנ'־דעל בלעטערט אדורך צוזאמען מיט זיינע חברים דאס קאפיטעל וועגען זיין אנטלויפען און פארבארגען זיך פאר אחאב און איזבל.

עמיצער האט אנגעהויבען צו זינגען דאס ליעד „אנו באנו ארצה לבנות ולהבנות" מיר זיינען געקומען דאס לאנד צו בויען און אליין געבויט צו ווערען). חברה האט מיטגעהאלפען. און נערוכט האט זיך מיר גלייך ווי דאס האט מען איהם דערצעהלט. איהם דעם נביא אליהו דעם טרייסטער פונ'ם אידישען פאלק האט מען דערצעהלט דעם צוועק פון אונ־זער אהערקומען. מען האט איהם א רא־פארט אפגעגעבען:

מיר זענען געקומען דאס לאנד צו בויען און אליין געבויט צו ווערען...

שפעטער מיט צוויי שעה זענען מיר

(פארזעצונג פון פיידוש 4)

מאי פערזען

(במקום פעליעטאן)

פון אברהמיל

— 1 —

דער מאי צוגרינט זיך דארט
וואו איך ניט שטעל קיין טראט,
און האט ארומגעצאמט
זיין פעלד מיט גרינעם דראט.

און האט מיט ליעדער זיך
צוגאסען איבער וואלד,
וואו שאטענס טאנצען
אומעטום פון איהר געשטאלט.

אמאהל האט זי אין בילד
פון טויט זיך ניט פארגרויט,
געפלאמט האט ווי די זון
איהר בלוטיג באקען־רויט.

געשוועבט מיט ארעמס לייכט
אין לופטען האט דאס קינד,
ווי יענער פרישער צווייג,
וואס צאפעלט זיך פון ווינט..

אה, דאן האב איך געפיהלט
אין רעגען אויך דעם נאי,
פון הארץ האט זיך געשטופט
מיין בלוט ווי אויף דער פריי.

און יעדעס גליעד מיינס פול
געווען איז מיט געזאנג,
געוואקסען יעדע שעה
ז'צום ליבען מיין פארלאנג.

היינט ציהט מיך אויך אין 'פעלד'
א מאדנע הייסע קראפט,
וואס נור צושטערונג זוכט,
און גארנישט רוימט און שאפט.

ווייל דארט אין ווייטען פעלד
אומזיסט דאס לעבען גרינט
אויף בערגלאך שטויב און אש,
צוקראצטע פון דעם ווינט...

און דארט פיער איילען טיעף
באגראבען ליגט מיין „מאי",
וואס רופט מיך שטארק צו זיך,
ווען איך גאר געה פארביי...

— — — — — — — — — —

דער מאי צוגרינט האט זיך
אין ווייטען פעלד פון גאט,
וואו ס'ליגט מיין טרוים פארשפארט
אין „גדר" פול מיט דראהט...

— 2 —

ווען אויסגעקריצטע אותיות
אויף יעדען באנק פון פארק
דערצעהלען זאלען סודות
וואס וועקען הערצער שטארק,

און טוליען זיך אין שאטענס,
סקעלעטיש קאלטע הענט,
וואלט יעדער א שטיק לעבען
אן אייגענעם דערקענט....

די אותיות וואלטען מעשיות
דערצעהלט אונז פון דער נאכט,
ווען ס'האבען דארטען פארלאך
פארשכור'טע פארבראכט.

און שטומע שאטענס האבען
געטאנצט ארום דער זינד,
וואס איז אין פלאם געקראכען,
ווי ווילדע קינדער, בלינד...

צי מענדעל מיט זיין גנענדעל,
צי „טשארלי" מיט זיין „ענן",
וואס איז די נפקא־מינה —
אבי נאר זיך — דערקען!

דאס יונגע בלוט אויף רעדלאך,
נעליעבט האט און נעשטיפט,
אנטוישט זיך — און צום זכר
געלאזט אויף האלץ א שריפט...

דער אותיות קענען רײדען
אויף די צוקריצטע בענק,
א בוך וואלט פאר די סודות
געווען צו קורץ און ענג...

די רויטע אותיות זיינען
שוין לאנג געווארען שווארץ,
ווייל יעדער קריץ באוויינט דארט
דעם חורבן פון א הארץ...

דעם גלויבען פון א טעמפעל,
וואס ווי דער הימעל ריין
צושטערט א שטורם האט איהם
און אפשר — איהר אליין.

אמאל ביינאכט האט לייכטזין
דארט אויסגעזופט א כוס,
און פון דעם סם געבליבען
איז בלויז א טויטער 'אות'...

אמאל האט דארט פיעל ליעבעס
געפלאנצט דער גרינער מאי,
היינט שלאפען דארטען שאטענס,
גערדיכט און שוועהר, ווי בליי...

— 3 —

אויף מיין פענסטער א וואזאנע
קינדעלט דורך א נס
פון די צווינגעלאך פארדארטע
שפראצט מיט דופט דער „בעז".

פרעגט, פון וואנען זיין יניקה
ציהט דער הימעל־צוויט!
ווער געהיים האט די וואזאנע
מיט זיין קראפט געבריהט? —

האט די זון די טויטע כלי
מיט איהר פלאם באזעעלט,
צי דער פוינעל זי באפרוכפערט
ט'מיט זיין שיר פון פעלד?

און ס'שניידט אריין אין מיר א גלויבען
די וואזאנע שארף.

אז דער פריהלינג וועקט צום לעבען
מתים, ווען ער דארף.

און פון אלטען שטאם פארצעהרטען,
וועלכער גוססט שטום
פון די יאהרען, פון די וואונדען,
שפראצען קען א בלום.

וואויל דעם שטאם, וואס אויף דער
עלטער,
קען זיך פיהלען ניי!
וואויל דער עלטער וואס אמונה
האט אין קראפט פון מאי!

נאך קימפעט בין איך געווען שוואך, מאגער, געוואונען 22 פונט"

„נאכדעם ווי די בייבי איז געבוירען געווארען, בין איך געווען זעהר שוואך, מאגער. זינט איך האב גענומען אייראנייזד איסט פיל איך פיין. גע־וואונען 22 פונט". — מיס. לארא בענאיט.

טויזענטער שרייבען אז נייע אייראנייזד איסט, גיט צו 5 ביז 15 פונט אין 3 וואכען. מיאוסע לעבער פילען זיך אוים. ביינערדיגע גלידער באקומען א שיינע רונדקייט. געלע הויט באקומט א נעזונטע קלארקייט ווי דורך כישוף. נערוועזיטעט, אונפארדייאונג, פארשטאפונג פארשווינ־דען איבערנאכט. געזונטער שלאף, נייער פעפ פון דעם סאמע ערשטען טאג.

צוויי גרויסע טאניקס אין איינעם — ספעציעלע וואג־בוייענדע מאלט איסט און שטארקונגס אייזען. פארגענינענדע קליינע טעבלעטס. א סך שטארקער ווי ניט הייליבארע הייוועז. רעזולטאטען אין א האלב מאל. קיין הייוועז טעם. קיין גאז.

הערט זיך אויף צו שעמען פון מאגער־קייט, מיערקייט און ניט צוציענדקייט. קויפט אייראנייזד איסט היינט פונ'ם דראגיסט. פילט זיך נוט מארגען. נעלט צוריק פון מאנופעקטשורער אויב איר זענט ניט צופרידען מיט שנעלע רעזול־טאטען.